Uppsala University

This is an accepted version of a paper published in *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik*. This paper has been peer-reviewed but does not include the final publisher proof-corrections or journal pagination.

Citation for the published paper:

Williams, H. (2011)

"Det inledande personnamnet på en av runstenarna i Danderyds kyrka, U 129"

Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik, 67: 79-90

Access to the published version may require subscription.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-158811>

<http://uu.diva-portal.org>

**DET INLEDANDE PERSONNAMNET PÅ EN AV RUNSTENARNA I
DANDERYDS KYRKA, U 129**

Henrik Williams - Uppsala

Abstract

U 129, one of the runestones (see Fig. 1) in the church of Danderyd, north of Stockholm, bears an inscription which has been read, transcribed into Runic Swedish and translated in the following manner:

. . . laks · lit · rita · stain · aftir · k - . . . - bi si(a)l

... let retta stæin æftir ... [hial]pi sial.

. . . laks had the stone erected in memory of ... may help (the) soul.

This article discusses the interpretation of the first four runes. The author suggests that we are dealing with a man's name *Lax*, identical to the word meaning 'salmon'. This name commonly occurs as a byname in Old Scandinavian, as do other names identical with designations for various kinds of fish. *Lax* could possibly be a byname on U 129, as well, if preceded by a main name, but the author proposes that this is not a necessary assumption. The design of the textband could be such as to allow only for the loss of a single word in the lacuna towards the end of the inscription. If so, U 129 may now be interpreted:

Lax had the stone erected in memory of [NN.] May [God] help (the) soul.

1. Inledning

Att vara runforskare är att få omväxling. Detta beror dels på de många olika infallsvinklar ur vilka man får behandla materialet, dels på hur skiftande till karaktären det är. Ena dagen kan det röra sig om textförståelsen av den i alla avseenden mäktiga Rökstenen och den nästa huruvida vinkeln på en skadad bistav antyder den ena eller den andra runan. Stort och smått, men allt viktigt i längden vill jag påstå. Vi kommer aldrig att avlocka runinskrifterna alla deras hemligheter, men vår uppgift är att sträva mot en så fullständig och säker behandling som möjligt. Runmaterialet är kanske inte så stort rent kvantitativt, men forskningsuppgifterna är desto mera intrikata. Att kretsen runologer är och alltid har varit så liten innebär också att arbetet lär ta många generationer. Vid senaste millennieskiftet hade mycket av arbetet att vetenskapligt publicera tidigare kända runinskrifter kommit långt. För åtminstone Sveriges och Norges del återstår dock en hel del arbete även här, men i stort sett samtliga inskrifter är i dessa fall vetenskapligt rannsakade och åtkomliga genom undersökningsrapporter.

Det inledande personnamnet på runstenen U 129

Bara för att en inskrift en gång har utgivits vetenskapligt, även om det är av en etablerad runolog, betyder dock inte detta att den är slutbehandlad. Inskriften bör för det första hädanefter sättas in i ett större perspektiv, för det andra kan osäkra eller felaktiga tolkningar föranleda en ny behandling och för det tredje måste ev. återstående otolkade partier granskas i hopp om att en lösning skall finnas. Denna lilla uppsats avser att utgöra ett bidrag till det sistnämnda forskningsfältet.

2. Runstenen U 129 i Danderyds kyrka

Inskriften som jag skall behandla återfinns på en av de säkert allra minst uppmärksammade bland Sveriges runstenar. Den bär signum U 129 och förvaras i Danderyds kyrka (se fig. 1) i skeppslaget med samma namn norr om Stockholm.

Fig. 1. Runstenen U 129 i Danderyds kyrka. Foto förf. 2004.

U 129 publicerades i första häftet, utgivet 1940, av *Upplands inskrifter* (SRI 6–9). Då var runstenen alldeles nyfunnen, och det är den framstående nordisten och runologen Elias Wessén som står för dess behandling i runverket. Eftersom hans artikel är en av de kortaste i *Upplands runinskrifter*, kan dess egentliga innehåll med fördel återges i sin helhet (SRI 6, 191):

Runstenen påträffades våren 1938 i samband med kyrkans restaurering i det under koret belägna Banérska gravvalvet. Den är nu fastsatt med

Det inledande personnamnet på runsten U 129

krampor vid kyrkans västra innervägg S[öder] om och invid trappan till orgelläktaren.

Sandsten, ljus, grovkorning. Höjd 0,60, bredd 0,48 m.¹ Stenen är ett fragment. Nedre delen är avslagen och inskriftens början och slut² därför förlorade. Sannolikt har runstenen från början hört hemma vid kyrkan och varit rest på kyrkogården. Den liknar de båda runstenar av sandsten, som år 1935 blevo funna i Lovö kyrka (U 49, 50).

Inskrift:³

. . . laks · lit · rita · stain · æftir · k - . . . - bi si(a)l
5 10 15 20 25 30

. . . *let retta stæin æftir* . . . [*hial*]pi *sial*.

” . . . lät uppresa stenen efter . . . hjälpe själen.”

Till läsningen: Runan 3 kan möjligen ha varit **f**, men inga spår finnas nu av en övre b[i]st[av].⁴ I 18 **f** är övre b[i]st[aven] nästan helt borta; men nedre b[i]st[aven] är starkt rundad, och detta utgör en väsentlig skillnad mellan 18 **f** och 3, 22 **k**. Icke stungna äro 6, 9 **i**, 22 **k**. Runorna 28–31 **sial** stå i själva korset. 28–29 **si** och 31 **l** äro tydliga. Av 30 **a** finns endast b[i]st[aven], även denna något osäker.

U 129 har veterligen inte tilldragit sig någon egentlig uppmärksamhet. Belägget **æftir** listas utan kommentar som belägg för yrrunans användning för /r/ i en bilaga till Patrik Larssons avhandling (2002: 197). Elias Wessén kompletterar heller inte sin beskrivning med någon kommentar till inskriftens innehåll, inte ens med påpekandet att exempelvis ”Tolkningen av det skadade namnet [...] är oviss” (så i SRI 6, 30). Orden *let*, *retta*, *stæin*, *æftir*, *hialpi* och *sial* nämns dock

¹ Enligt Hagenfeldt & Palm (1996: 116) är måtten 57 × 48 × 8 cm och sandstensarten ”p[inkish] y[ellowish orange] Upper Riphean/Vendian”.

² Strängt taget saknas inte inskriftens slut utan däremot ett parti i avslutningen.

³ Parentesen i translittereringen markerar osäkert läst runa och ersätter här den punkt under bokstaven som brukar användas. Hakparentesen i transkriberingen anger att den på denna punkt utgör en suppling av Wessén. Ord mellanrummet i runtexten (där det inte markeras av skiljetecken i form av lodräta streck) har också satts in av Wessén.

⁴ Vid min egen läsning av inskriften 15 mars 2004 antecknade jag om r. 3 att den troligen är **k** och att dess bistav ej ansluter i toppen till övre ramlinjen (vilket också syns tydligt på plansch 84 i SRI 6, 2). Mellan huvudstaven och bistaven finns en grund fördjupning, vilken troligen inte utgör en övre **f**-bistav. Jag kan alltså bekräfta Wesséns läsning på denna punkt, en läsning som han för övrigt inte reserverar sig för i translittereringen. Det bör tillfogas att stenytan sannolikt är i samma skick idag som då U 129 för många år sedan sattes upp på kyrkans innervägg.

under sina uppslagsformer i ordförteckningen (a.a., 478, 479, 480, 481, 477 resp. 479), men varken . . . **laks** eller **k** - . . . återfinns i förteckningen över egennamn (a.a., 482–486).

3. Runföljden . . . **laks**

Av Wesséns translitterering framgår att han inte räknar med att . . . **laks** utgör inskriftens absoluta inledning, men det är p.g.a. den dubbeltydiga användningen av de tre punkterna oklart om han menar att **laks** utgör en självständig runföljd eller bara slutet av en dylik. Vad som däremot är helt uppenbart, även om Wessén inte påpekar det, är att den omdiskuterade runföljden ingår i satsens subjekt. Dessutom står det klart att detta subjekt bara har utgjorts av en person eftersom predikatsverbet står i singularis. Därmed bör rimligen också . . . **laks** stå i nominativ. Detta var något som fångade min uppmärksamhet när jag vid arbetet på en uppsats för många år sedan (Williams 1991) systematiskt sökte i föregångaren till Samnordisk runtextdatabas efter belägg på substantiv i subjeks- och subjektspredikativställning som slutar på **-s**. En liten men säker grupp av personnamn och appellativ vittnar nämligen om detta fenomen. Företeelsen har förklarats som att det s.k. palatala *r* (/r/), vilket många runösnordiska ord slutar på, hade en sibilant karaktär, rimligen en rest från det stadium när detta fonem realiserades som tonande *s* ([z]). Jag har själv utgått från detta fenomen för att tolka några runföljder, t.ex. U 960 **sar** × **hit** ×× **iriks** *Sar het Æirikr* ”Han hette Erik” (Williams 1991: 17 m. litt.). Materialet har samlats och fenomenet diskuterats av Patrik Larsson (2002: 84–87 m. litt.). Det är alltså tänkbart att . . . **laks** skall tolkas som namnefterleden *-lacr/-læikr*, jfr Sm 122 **oslaks** (: **uas** : **brupiR** : **suins**) *Aslacr (var broðir Svæins)* ”Åslak (var Svens broder)”. Runföljden **laks** (se nedan) skulle också kunna tolkas som mansnamnet *Læikr*, i vilket vokalen skulle kunna representeras av enbart en **a**-runa. (Även andra tolkningsalternativ kan föreslås, t.ex. *LangR/-langr* (jfr det teoretiska ljudunderlaget nedan), men de har det gemensamt att förutsätta att **s**-runan används för /r/.) Namnet *Læikr* är visserligen mycket ovanligt i de runnordiska inskrifterna med bara ett antaget belägg, **le-** (ack.) i Sm 121 (Peterson 2007: 162), vilket belägg dock lika gärna kan tolkas som *Lef* (ack.) < *Læif*. Motsvarigheter till namnet *Læikr* är däremot väl belagda i senare källor, och det kan därför knappast uteslutas att det dyker upp i en

Det inledande personnamnet på runsten U 129

runsvensk inskrift. I U 129 återfinns också **stain** *stæin* (ack.) med digrafisk diftongbeteckning, vilket i viss mån talar emot tolkningen att *LæikR* skulle skrivas **laks**, utan att dock utesluta detta. Vi skulle därmed på U 129 teoretiskt sett kunna ha ytterligare ett belägg på användningen av **s**-runan för /r/. Två faktorer bidrar emellertid till att ifrågasätta en sådan slutsats.

För det första är fenomenet ovanligt, och en tolkning som förutsätter detta måste stå tillbaka för en annan onomastiskt lika möjlig tolkning som inte har samma utgångspunkt. För det andra betecknar Patrik Larsson (2002: 85) fenomenet **s**-runa för /r/ som en ”arkaism”, och U 129 ger av flera skäl intryck av att vara en ganska sen runinskrift (se vidare nedan). Elva av tolv fall av **s**-runa för /r/ är enligt Larsson (a.a. s. 87) tidiga, det vill säga före 1050. Endast ett belägg är yngre, men det är mindre säkert än de övriga och stammar dessutom från en försvunnen inskrift. Det är därför fullt möjligt, till och med sannolikt, att Larsson har rätt i sin förmodan att man inte bör räkna med **s**-runa för /r/ i inskrifter efter mitten av tiohundratalet. Då skulle också min egen tolkning av U 1104 **si[k]is** som *SiggæiR* (ack.) falla, se Larsson (2002: 85 not 89 m. litt.).

4. Datering

Därmed blir dateringen av U 129 högtintressant; ju tidigare den kan antas vara ristad desto större är möjligheten att vi skulle kunna ha att göra med en **s**-runa för /r/. Därför är det ytterst beklagligt att det finns så litet att gå på när det gäller en behandling av runstenens tidsfästning. Runmästaren är anonym och Wessén nämner inga andra inskrifter som skulle kunna vara utförda av samma ristare. Såvitt jag vet har det inte i skrift förekommit någon attribution av U 129 till en viss runristare, och därmed finns det inga inskrifter av samma upphovsman att jämföra med. Runstenen är den senaste funna av sammanlagt sex runristningar som är kända från socknen; något samband med de andra verkar det inte finnas. Vid symposiet Runor och namn 2 den 23 oktober 2004 i Uppsala framförde Per Stille muntligen sin åsikt att U 129 med största säkerhet är utförd av Öpe. I ett e-brev den 22 februari 2010 till mig vidhåller Stille sin attribution. Framför allt korsformen talar enligt honom starkt för detta; men ornamentikens formgivning är en komplikation. Jag hoppas att Per Stille publicerar sina iakttagelser. Personligen vill jag inte ta ställning i ristarfrågan.

Diagnostiska åldersindicier av språklig eller runologisk art saknas i stort på U 129, annat än mycket generella indikationer på att inskriften inte tillhör vare sig de allra tidigaste eller senaste. Att märka är dock att runa 12 **s** är ett så kallat stols-**s**, dock med osäker åldersindikation.

Runstenen saknar som synes (se fig. 1) annan utsmyckning än ett enkelt skriftband och ett kors, men man bör hålla i minnet att stenens saknade nederparti kan ha rymt t.ex. djurornamentik. Den saknar stilgruppsstillhörighet i Samnordisk runtextdatabas, men i förefintligt skick skulle den rimligen anses tillhöra gruppen RAK. Denna grupp är företrädesvis mycket tidig, men kan också vara motsatsen, alltså mycket sen (Larsson 2002: 25 m. litt.). En datering utifrån ornamentala kriterier låter sig därför inte göras.

Ett dominerande ornamentalt inslag är dock det karakteristiska och ganska konstfulla korset (se fig. 1). År 2002 publicerade arkeologen Linn Lager sin doktorsavhandling om just runstenskors, och man hade kunnat hoppas att hon skulle ha ställt upp en kronologi för de olika typerna. Hon urskiljer 51 variabler som i elva fall kombineras identiskt på ett sådant sätt att hon definierar dem som korstyper (a.a. s. 67), vilka i någon mån uppvisar en regional fördelning (s. 114 f.). Korset på U 129 kan synas vara identiskt med Lagers typ 11 (s. 68 fig. 10) som är representerad med sex ristningar, alla i stilen Pr4, vilken dateras till tiden 1060/70–1100 (se Gräslund 1992: 198). Den här aktuella runstenen skulle då kunna ges en ganska sen datering. Men det visar sig att de ”två parallella linjer som löper tvärsöver korsarmens inre del” utgör en variabel E7 (se Lager 2002: 72), vilken Lager tillmäter samma vikt som övriga variabler. Därmed faller korset på U 129 utanför såväl typ 11 som de övriga etablerade korstyperna och för det till dem som ”är mer eller mindre unika till sin utformning” (se a.a., 67). Dessutom hade det inte spelat någon roll om det aktuella korset tillhört en viss typ. Lagers slutsats (se s. 284) är nämligen att eftersom de flesta korsvariabler återfinns redan i den tidigaste stilgruppen är variationen i princip helt fri. Det betyder i klartext att formen på ett runkors i princip inte kan användas för att datera runmonumentet, ett mycket nedslående resultat om det stämmer.

Återstår gör därmed att undersöka runminnesmärket som artefakt, vilket lyckligtvis underlättas av att det är gjort av sandsten. Detta material utgör nämligen föremål för en studie av Hagenfeldt & Palm

Det inledande personnamnet på runsten U 129

(1996). Där framgår tydligt (a.a., 27–30) att användningen av sandsten i Uppland i huvudsak är en företeelse som kan dateras till efter 1050 och som tilltar med tiden med en höjdpunkt efter 1100. Tidiga sandstensrunstenar förkommer förvisso men är geografiskt begränsade till områden där detta stenmaterial förekommer in situ. Vidare är U 129 ett av många sandstensmonument av liten storlek som är funna i eller vid kyrkobyggnader. Detta antyder att de ursprungligen är tänkta att placeras i anknytning till just kyrkor. Även monumentets form spelar en roll, och den avgörande faktorn är huruvida stenen har givits ett geometriskt utseende, vilket U 129 har, något som tyder på "late runic stone work" (s. 35). Sammantaget är det uppenbart att U 129 passar väl in i gruppen kyrkoanknutna sandstensmonument och därför med stor sannolikhet har tillkommit efter 1050, enligt min mening snarast runt sekelskiftet mot 1100-talet. Om Per Stille har rätt i sin förmodan att U 129 har utförts av Öpe (se ovan) visar detta slutgiltigt att inskriften är sen eftersom denne ristare är verksam på båda sidor om sekelskiftet 1000–1100.

Därmed skulle möjligheten betydligt försvagas att tolka . . . **laks** som *-lakR* eller *LæikR*, och man bör därför i första hand söka ett annat alternativ.

5. Tolkning

För en säker tolkning av inskriften är det självklart av vikt att fastställa om **laks** utgör senare delen av en längre runföljd eller en självständig enhet. Det senare visar sig vara fallet. Runa 1 **l** föregås nämligen av en c:a 20 mm bred, oskadad stenyta, och i brottkanten dessförinnan kan det inte ha stått en huvudstav p.g.a. en "rygg" av upphöjd stenyta 11 mm från botten. Däremot anas ett skiljetecken i form av ett kort streck med början 21 mm från botten men med oklar utsträckning uppåt. En undersökning med lupp och fingertoppar bekräftar att den obetydliga fördjupningen i brottkanten ger det "mjukare" intryck som man förknippar med avsiktligt huggna linjer till skillnad mot naturliga fördjupningar i stenytan. Om det verkligen rör sig om ett skiljetecken är det troligen grundare än de andra, utom det efter r. 7. Inskriftens skiljetecken är vanligen djupare i den ena ändan än den andra, vilket stämmer med intrycket av detta första möjliga skiljetecken. Min undersökning ger därför resultatet att inledningen av texten i U 129 sannolikt skall läsas (·) **laks** ·.

Den primära principen för tolkning av runinskrifter är ”Läs som det står” (Williams 1990, 14). Runföljden **laks** representerar ett betydande ”teoretiskt ljudunderlag” (se Salberger 1978: 20, 27): *l* + *a/æ/e/æi* + (*n*) + *k/kk/g/gg* + *s/R*. Men allra enklast blir det att följa den fonotax som anges av skriftbilden, alltså /laks/. Den avslutande konsonantförbindelsen är ganska ovanlig och återfinns nästan uteslutande i genitivformer. Men ett undantag anmäler sig, nämligen nominativformen **fuks** i U 1029, vilket utan komplikationer har tolkats som mansnamnet runsy. *Fux*, fornvästnord. *Fox* ’räv’ (Peterson 2007: 72). Fonemklustret /ks/ kan också återges på andra sätt än med **ks** (Lagman 1990, 101 f.) men det behöver vi dra in i detta sammanhang. Här räcker det med att konstatera att runföljden **laks** allra mest naturligt kan tolkas som mansnamnet *Lax*. Som huvudnamn är *Lax* inte säkert belagt i Norden, men desto vanligare är det som binamn. Lind (1920–21, 240) redovisar tre namnbärare, den tidigaste från 1100-talet, och DGP (2, 663) fem (varav minst tre från Skåne). Från medeltida Sverige är detta binamn ännu vanligare (SMPs, Söderwall suppl.: s. 451, KTb: 138:15, 142:22, 152:31).

Mansnamn utgående från fiskbeteckningar är tämligen vanliga i det fornnordiska textmaterialet. Finnur Jónsson (1907: 310 ff.) nämner bl.a. *Reyðr* ’val eller öring’, *Lax*, *Laxa-(Páll)*, *Laxakarl* (”vel på grund af laksefangst” a.a., 311), *Hæingr* ’hanlax’, *Aurriði* ’öring, forell’, *Birtingr* ’forell’, *Murtr*, *Murti*, *Skreiðungr* ’torsk’, *Hlýri* ’en torskart’, *Hornfiskr* (oviss art), *Síkr* ’sik’, *Skata* ’rocka’, *Styrja* ’ev. stör’ och *Upsi* ’liten torskart’. Elof Hellquist (1912: 97) nämner bland fornsvenska binamn motsvarigheter till vissa av Finnur Jónssons exempel, bl.a. *Lax*, men därutöver också *Aborre*, *Brax*, *Lake*, *Panka*, *Skrobba* ’skrubba’ och *Strøming*. Stefan Jakobsson (2004: 94) kompletterar med det fornvästnord. *Skaddr*, jfr nynorska *skadd* ’liten sik’, och det forngutniska *Butta* ’en flundrefisk’. Slutligen kan ur runinskrifter dras fram *Gædda* (Peterson 2007: 97) och *Simpa* (a.a.: 195) samt erinras om att även *Síkr* (a.st.) kanske återfinns på en runsten.

Att inskriften på U 129 inleds med mansnamnet *Lax* kan därför synas vara ett invändningsfritt förslag. Med skriftbilden överensstämmer tolkningen precis och även namnförrådsmässigt har vi synnerligen goda paralleller. Magnus Källström har dock vid det ovan nämnda symposiet muntligen framfört en omständighet som enligt hans bedömning är besvärande för min tolkning. Det gäller inskriftens

Det inledande personnamnet på runsten U 129

ursprungliga omfattning. Som framgår av fig. 1 är U 129 tämligen svårt skadad nertill. Den sista runan som kan läsas med säkerhet i den moturs löpande inskriften är **k**, inledningen av namnet på den som har dött. Jag har ovan räknat med att inskriften inleds med namnet *Lax*. Jag anser inte heller att det måste saknas mer än ordet *Guð* mellan namnet som börjar med **k**- . . . och bödens avslutning . . . - **bi sial**. Det näst sista av dessa ord står som synes innanför runslingan i motsatt riktning och det sista ordet står i korset. Detta skulle innebära en mycket abrupt avslutning på runslingan till vänster men detta till trots möjligen ändå att runorna gick längre på vänster sida än på höger. Denna brist på symmetri talar enligt Magnus Källström emot att min tolkning är sannolik.

För att avgöra invändningens styrka måste man naturligtvis ta ställning till hur ornamentiken på U 129 ursprungligen har sett ut. Detta måste bli spekulativt, men vissa resonemang kan man ändå föra. Det kan röra sig om en slinga som svänger in mycket tvärt och där det inte finns någon runtext i dessa snarast vågräta partier in mot mitten. En runsten som uppfyller dessa kriterier är U 559 Malsta kyrka, en 90 cm hög sandsten (dock saknas rotändan) där den medurs ristade runtexten går fyra runor längre ner på vänster sida. Men ristningsytans inre uppläggning påminner inte alls om den på U 129.

En runsten som är ett betydligt mer intressant jämförelseobjekt är U 214 Vallentuna kyrka (fig. 2). Liksom U 129 rör det sig om en sandsten knuten till en kyrka, men i detta fall 1,34 m hög i oskadat skick (SRI 6, 325). (U 214 är sista delen av ett parmonument där den nu försvunna kompanjonen, U 215, har sett rätt annorlunda ut.) Som framgår av fig. 2 löper runtexten även på U 214 moturs, och den börjar en runa lägre på höger sida, något före slingans inledning. På vänster sida bryts texten vid slingans slut mitt i ett ord och vänder uppåt, innanför runbandet, upp till korset (som berörs) och sedan ner utefter korsets stam. Det rör sig om ett stavkors men själva korsarmarna är av samma typ som på U 129. Enligt min mening kan U 129 mycket väl ha utgjort en motsvarighet till denna design, om än av betydligt mindre storlek.

Fig. 2. Runstenen U 214 i Vallentuna kyrka. Foto Bengt A. Lundberg, Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 1985.

Oavsett om jag har rätt på denna punkt är det viktigt att konstatera att det inte går att förutsätta en väsentligt längre inledning på inskriften. Singularformen *let* visar att det rör sig om endast ett subjekt. Även om man skulle laborera med att . . . **laks** representerar efterleden *-lakr/-læikr* (vilket jag har avvisat ovan) kan detta inte addera särskilt mycket text. De längsta namnen i runinskrifter med denna förled har bara fyra runor (se Peterson 2007: 162). Däremot kan man

Det inledande personnamnet på runsten U 129

förlänga inskriftens inledning genom att räkna med att **laks** representerar ett egentligt binamn. Sådana finns det ett antal av i runsvenska inskrifter. Från Uppland kan nämnas U 29 (*Þorbiorn*) *Skald*, U 50 (*Ioan*) *Strætinn*, U 951 (*GrimR*) *Skald*, U 956 (*Viðbiorn*) *Grikkfari* och U 1143 (*ÞoriR*) *Trani* (se Källström 2007: 227 f.). Men det innebär i så fall att **laks** fortfarande måste tolkas som *Lax*.

6. Avslutning

Om inskriften på U 129 är så kort som jag har antagit bör den ha lytt på följande sätt: "Lax lät uppresa stenen efter [Y. Gud] hjälpe själen." (Bönen "Gud hjälpe själen" utan några tillägg alls förekommer bland annat på gravhällen från S:ta Ingrid's klosterruin (Jansson 1943: 317), Sm 61 och U 668, "Kristus hjälpe själen" likaså på DR 390.) *Lax* skulle således vara namnet på den som beställde stenen. Om däremot inskriften måste antagas ha varit längre bör ett manligt huvudnamn ha inlett inskriften och *Lax* får då förstås som hans binamn. Även minnesfrasen bör ha då varit längre, men en supplerings låter sig av naturliga skäl endast göras med osäkerhet. Inskriften kan i så fall ha lytt som följer: "[X] Lax lät uppresa stenen efter [Y, sin relaterade person. Gud] hjälpe själen." I vilket fall som helst bör vi i fortsättningen räkna med att det ganska vanliga mansnamnet *Lax* är belagt även på den uppländska runstenen U 129 Danderyds kyrka.

Litteratur

DR = Runristning i Danmarks runeindskrifter.

Danmarks runeindskrifter, Ved Lis Jacobsen & Erik Moltke under medvirkning af Anders Bæksted & Karl Martin Nielsen, Text. 1941, København.

Gräslund 1992: Anne-Sofie Gräslund, "Runstenar – om ornamentik och datering II", I: *Tor* 24: 177–201.

Hagenfeldt & Palm 1996: Stefan E.Hagenfeldt & Rune Palm, *Sandstone Runestones. The use of sandstone for erected runestones* (Runica et Mediævalia. Scripta maiora 2), Stockholm.

Hellquist 1912: Elof Hellquist, "Fornsvenska tillnamn", I: *Xenia Lideniana*, Festskrift tillägnad professor Evald Lidén på hans femtioårsdag den 3 oktober 1912, Stockholm, 84–115.

Jacobsson 2004: Stefan Jacobsson, *Runnordiska Sturla-namn. Mansnamn på -a i vikinga- och medeltidens nordiska runinskrifter. C/D-uppsats i nordiska språk*, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. (Duplikat.)

Det inledande personnamnet på runsten U 129

- Jansson 1943: Sven B. F. Jansson, "Ytterligare några nyfunna runinskrifter", I: *Fornvännen* 38: 309–318.
- Jónsson 1907: Finnur Jónsson, "Tilnavne i den islandske Oldlitteratur", I: *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 22: 161–381.
- KTb = *Kalmar stads tänkebok*. Utg. av Ivar Modéer & Sten Engström (Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet. Ser. 1. Svenska skrifter 57), Uppsala 1945–49.
- Källström 2007: Magnus Källström, *Mästare och minnesmärken. Studier kring vikingatida runristare och skriftmiljöer i Norden* (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 43), Stockholm.
- Lager 2002: Linn Lager, *Den synliga tron. Runstenskors som en spegling av kristnandet i Sverige* (Occasional Papers in Archaeology 31), Uppsala.
- Lagman 1990: Svante Lagman, *De stungna runorna. Användning och ljudvärde i runsvenska steninskrifter* (Runrön 4), Uppsala.
- Larsson 2002: Patrik Larsson, *Yrrunan. Användning och ljudvärde i nordiska runinskrifter* (Runrön 17), Uppsala.
- Peterson 2007: Lena Peterson, *Nordiskt runnamnslexikon*, 5 rev. uppl., Uppsala.
- Salberger 1978: Evert Salberger, *Runsvenska namnstudier* (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm studies in philology. New Series 13), Stockholm.
- Samnordisk runtextdatabas, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. (<http://www.nordiska.uu.se/forskn/samnord.htm>)
- Sm = Runristning i SRI 4.
- SMPs = *Sveriges medeltida personnamn, samlingar*. Institutet för språk- och folkminnen, Uppsala.
- SRI = *Sveriges runinskrifter*. Utg. av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1–.1900 ff., Stockholm.
- Söderwall suppl. = *Supplement till K. F. Söderwalls Ordbok öfver svenska medeltids-språket*, av K. F. Söderwall, W. Åkerlund, K. G. Ljunggren & E. Wessén, Lund, 1925–73.
- U = Runristning i SRI 6–9.
- Williams 1990: Henrik Williams, *Åsrunan. Användning och ljudvärde i runsvenska steninskrifter* (Runrön 3), Uppsala.
- 1991: Henrik Williams, "Runsvenska namnproblem 1. Om Erik på Vaksalastenen (U 960)", I: *Studia anthroponymica Scandinavica* 9: 13–19.